

YAKUT DİLİ LÛGATİ'NİN YENİ YAYINI ÜZERİNE

Hasan HAYIRSEVER*

Öz: Cumhuriyetin ilk yılları, Türkiye'de sözlükçülük çalışmalarının ivme kazandığı bir dönemdir. Bu dönemde Atatürk'ün önderliğinde ve Türk Dili Tetkik Cemiyetinin öncülüğünde farklı Türk dillerine ait sözlükler Türkiye Türkçesine çevrilmişlerdir. Döneme damgasını vuran eserlerden biri de E.K. Pekarskiy tarafından hazırlanan *Slovar yakutskogo yazıka* "Yakut Dili Sözlüğü"dür. Atatürk'ün talimatıyla 1937 yılında Yakut Dili Lûgati adıyla Türkiye'ye çevrilen bu sözlüğün ilk cildi Yakut Dili Sözlüğü adıyla 1945 yılında yayınlanmıştır. Bu tarihten itibaren eser üzerinde bağımsız herhangi bir çalışma yapılmamıştır ve sözlüğün diğer ciltleri yayınlanmamış durumdadır. Bu makalede yayına hazırlanmakta olduğumuz Yakut Dili Lûgati'nin tarihçesi üzerine ve yeni baskının ne tür özelliklere sahip olacağına dair bilgi verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Sözlükçülük, Yakut Dili Sözlüğü, Yakut Dili Lûgati, Pekarskiy Sözlüğü, Yakutça

On The New Publication of Yakut Dili Lûgati

Abstract: First years of the Republic is a period in which lexicography studies accelerated in Turkey. During this period, under the leadership of Atatürk and Türk Dili Tetkik Cemiyeti (Turkish Language Research Association) several dictionaries of Turkic languages were translated into Turkish. *Slovar' yakutskogo yazıka* "Dictionary of the Yakut Language" prepared by E.K. Pekarskiy is one of the dictionaries marked the period. The first volume of this dictionary, which was translated into Turkish under the name of Yakut Dili Lûgati in 1937 with the instruction of Atatürk, was published in 1945 under the name of Yakut Dili Sözlüğü. From this date, no independent work has been done on this valuable source and other volumes of the dictionary have not been published. In this article, information will be given on the history of the Yakut Language Dictionary that we are preparing for publication and what kind of features the new edition will have.

Keywords: Lexicography, Dictionary of Yakut language, Pekarskiy's dictionary, Yakut

0.Giriş

E.K. Pekarskiy tarafından hazırlanmış olan *Slovar' yakutskogo yazıka* "Yakut Dili Lûgati" Türk sözlükçülüğü açısından çok özel bir konumdadır ve Yakutlar için olduğu kadar Türk dil ve kültür hayatı açısından da büyük bir taşımaktadır. *Slovar' yakutskogo yazıka*, siyasi sürgün olarak gönderildiği Yakutistan'da sözlükçülük çalışmaları yapan E.K. Pekarskiy'nin yaklaşık elli yıl süren çabalarının bir meyvesidir. İlk olarak 1899-1930 yılları arasında on üç fasikül olarak basılan ve daha sonra üç ciltte toplanan sözlük, 1929 sayfadan oluşmakta ve yirmi beş binden fazla sözcüğü içermektedir.

Türkiye'de bu eserin önemini ilk fark eden Mustafa Kemal Atatürk olmuştur. Sözlüğü inceleyen Atatürk; eserin çevrilmesi için bir komisyon kurulması talimatını

* Arş. Gör., Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü. Ankara / TÜRKİYE. E-posta: hasanhayirsever@hacettepe.edu.tr ORCID No: 0000-0002-4216-3145

vermiştir. Kurulan on sekiz kişilik komisyonda Prof. Dr. Ahmet Caferoğlu, Prof. Dr. Reşit Rahmeti Arat, Abdullah Taymas ve Şefika Gaspralı gibi ünlü isimler görev almışlardır. Ayrıca o dönemde TDK'da başuzman olarak çalışan Abdülkadir İnan da sözlüğün hazırlanmasında görev almıştır. Komisyon üyeleri Rusçayı iyi seviyede bilen kimseler arasından seçilmişlerdir.

Sözlük, sekiz ay gibi kısa bir sürede Rusçadan Türkçeye tercüme edilmiş ve *Yakut Dili Lûgati* adını taşıyan bu çeviri 1937 yılında tamamlanmıştır. 1938 yılında ise eserin basım hazırlıklarına başlandığı ilan edilmiştir. 1945 yılında sözlüğün *A* ve *M* harflerini içeren ilk cildi Türk alfabesine göre dizilerek *Yakut Dili Sözlüğü* adıyla yayınlanmıştır. Bu tarihten itibaren Türkiye'de bu eserle ilgili bağımsız bir çalışma yapılmamıştır. Dolayısıyla sözlüğün kalan kısımları yayınlanmamış durumdadır.

1.Yakut Dili Lûgati

Yakut Dili Lûgati, eskicil bir Türk dili olan Yakutça ve genel Türkoloji için önemli olduğu kadar Türkiye Türkçesinin dil tarihi açısından da büyük önem taşımaktadır. Çağdaş Türkiye Türkçesinde kullanılan kimi sözcüklerin kökeni dolaylı olarak *Yakut Dili Lûgati*'ne uzanmaktadır. Fransızca *bulletin* sözcüğünden çağrışım yoluyla türetilen *Belleten* "bilimsel kurum dergisi" (<Yak. *belieten*- "belirmek, belli olmak") bunlardan biridir ve sözcük bizzat Atatürk tarafından bulunmuştur (Kal 2001: 47). Yine oldukça tartışmalı bir konu olan Güneş Dil Teorisi'ne kaynaklık eden eserlerden biri de *Yakut Dili Lûgati*'dir. Sözlüğün kimi sayfalarında bizzat Atatürk'ün el yazıları bulunmaktadır. Atatürk ile ilgili hatıra kitaplarından, *Yakut Dili Lûgati*'nin Atatürk'ün başucunda yer alan kaynaklardan biri olduğu anlaşılmaktadır.

Sözlüğü Türkçeye çeviren komisyonun başında bulunan Abdülkadir İnan'ın aktardıkları, *Yakut Dili Lûgati*'yle ilgili önemli bilgiler sunmaktadır. İnan'ın bildirdiğine göre Atatürk, Türkçede özleştirme çalışmalarının devam ettiği Birinci ve İkinci Dil Kurultayları arasında geçen sürede yapılan çalışmaları yeterli bulmamıştır. Bilindiği üzere 26 Eylül-6 Ekim 1932'de gerçekleştirilen ilk kurultay ile 18-23 Ağustos 1934'te gerçekleştirilen ikinci kurultay arasında geçen yirmi üç aylık sürede kurumun en önemli çalışmalarından biri de yabancı kelimelere ve terimlere Öztürkçe karşılıklar aramak olmuştur. Eylül ayının sonlarında Ankara'ya dönen Atatürk özleştirmeyi daha sağlam bir yola koymak ümidiyle olağanüstü çalışarak türlü Türk lehçeleri sözlüklerini, dilbilgisi kitaplarını okumuş ve Türkiye Türkçesine çok uzak olan Yakut sözlüğünün çevrilmesini de bu sırada arzu buyurmuştur (İnan 1961: 28). Abdülkadir İnan'ın şu hatırası *Yakut Dili Lûgati*'nin çevrilme nedenlerine ışık tutmaktadır:

Atatürk'ün tam karşısında bulunuyordum. Arapça bir kelimeye Öztürkçe karşılık ararken, âdet olduğu üzere, tartışma birdenbire alevlendi. Falih Rıfkı Atay, Fuat Köprülü, Ali Canip, Fazıl Ahmet... bu kelimenin "Türkleşmiş" olduğunu ileri sürerek karşılık aramanın manasızlığını iddia ettiler. Besim Atalay ile rahmetli Naim Hazım ise "buna da karşılık bulmalıyız" diyerek direndiler, bana bir pusula uzatarak "Radloff'tan olsun Pekarski'den olsun bir karşılık bul" diyorlar, kendileri de *Tarama Dergisi*'ni karıştırıyorlardı. Bunlara Radloff sözlüğünden birkaç kelime bulup verdikten sonra Falih Rıfkı'ya da "Bu Arapça dedikleri kelime bütün Türk kavimlerinde aynı anlamıyla vardır" diyerek bir not verdim. Atatürk bu tartışmaları dikkatle dinliyor ve ara sıra, önündeki kâğıda bir şeyler

yazıyordu. Nihayet “şimdilik Falih beyin dediği gibi bu kelime Türkçe sözlükte kalsın, iyi bir karşılık bulunursa onu da alırız” buyurdular (1961: 30).

Yakut Dili Lûgati, özleşmenin yanı sıra Güneş Dil Teorisine de kaynaklık etmiştir. Pek çok yabancı kökenli sözcüğün Türkçe olduğunu ileri süren, bugün geçerliliğini yitirmiş olan bu teori üzerine Atatürk 2 Kasım 1935'ten 21 Kasım 1935'e kadar Ulus gazetesinde imzasız yazılar yazmıştır. “Ulus'un Dil Yazıları” başlığı altında yayımlanan bu yazıların gazetenin ilk sayfasında verilmesi bu işe o dönemde ne kadar çok önem verildiğinin bir göstergesidir. Atatürk'ün ölümünden sonra Güneş Dil Teorisi ile ilgili çalışmalar son bulmuştur.

Yakut Dili Lûgati ve sözlüğün yazarı E.K. Pekarskiy ile ilgili dönemin basın-yayın organlarında yer alan haberler sözlüğün o dönemde ne kadar gündemde olduğunun bir göstergesidir. Örneğin 26 teşrinievvel 1938 (26 Ekim 1938) tarihli Akşam gazetesinde Vâlâ Nureddin tarafından kaleme alınan “Pekarskinin Sekseninci Yıldönümü” adlı yazıda “Dil inkılâbı esnasında bu eserin ismi pek çok geçtiği için münevverlerimiz Pekarski'nin Türk kültürüne ve bu meyanda dünya ilmine getirdiği faydadan haberdardır” demekte ve Pekarskiy'nin yaşamı hakkındaki bilgileri okurlarıyla paylaşmaktadır (Vâlâ Nureddin 1938: 3). Vâlâ Nureddin, Yakutları “Sibirya'nın kuzeydoğusunda yaşayan, Hristiyan isimleri taşımakla beraber son zamanlara kadar şaman dinine mensup kalmış, en ibtidai âdetleri muhafaza etmiş 300.000'e yakın nüfuslu, avcılıkla yaşayan fakat ticaretle ve el sanatlarında çok yetenekli Türkler” olarak nitelendirmekte ve *Yakut Dili Lûgati*'nin “hem bizim için hem de ilim için mesafe uzaklığı ve medeniyet seviyesi farkı noktasından mukayeseli tetkikler yapılabilmesi adına” çok faydalı olduğunu belirtmektedir (1938: 3). Vâlâ Nureddin ayrıca son yıllarda Türk Dil Kurumunun bu değerli sözlüğü dilimize tercüme ettirdiğini ve basımına başladığını bildirmiştir (1938: 3). 25 Mart 1935 tarihli *Ulus* gazetesinde çıkan “Türk Dili Araştırma Kurumunun Bildirisi” adlı yazıda ise yabancı sözcüklere karşılık bulunurken kullanılan çeşitli kaynaklar sıralanmış ve otuz ikinci maddede *Yakut Dili Lûgati* için “Pekarski'nin şimdiye kadar taranmamış olup Türk kelime kökleri için en zengin bir kaynak olan (3000)'den fazla sayfalı Yakut lûgati” notu düşülmüştür (Arıkan 1935: 1).

2.Yakut Dili Lûgati'nin Yeni Yayını

2017 yılında Yakutsk'ta gerçekleştirdiğim alan araştırması sırasında Yakutistan Millî Kütüphanesi'nden edindiğim *Yakut Dili Lûgati*'ni 2018 yılı itibarıyla yayına hazırlamaya başladık. Prof. Dr. Emine Yılmaz yürütücülüğünde gerçekleştirilen projenin hedefi, *Yakut Dili Sözlüğü*'nü 2023 yılı sonunda basıma hazır hâle getirmektir. Yakutistan Millî Kütüphanesi'nden edindiğimiz bu çeviri Yakut dilini ve kültürünü tanıtmayı amaçlayan Attila Kültür Merkezi'nin girişimleriyle Anıtkabir'den resmî yazıyla talep edilen ve 2015 yılında Yakutistan'a ulaştırılan nüshadır. Çalışmada nelerin yapıldığı şu şekilde listelenebilir:

2.1. Sözlüğün Yakutça Bölümünün Çevirisi

Yakut Dili Lûgati'ni çeviren on sekiz kişilik ekipte Yakutça bilen kimse bulunmamaktaydı. Bu nedenle Yakutça-Rusça iki dilli olan bu sözlük sadece Rusça bilenlerce Türkçeye çevrilmiştir. Bu nedenle eserin çevirisinde bazı eksiklikler ve yanlışlıklar bulunmaktadır. Bu eksikliklerin bir kısmı çevirmenlerin Yakut kültürünü bilmemesinden kaynaklanmıştır. Buna örnek olarak *baria* maddesi altında verilen

cümleyi gösterebiliriz. Komisyon üyeleri, görünüş olarak Kuzey Amerika yerlilerinin totemlerini andıran at bağlama direklerini (*serge*) hiç görmemiş olduklarından bunu kazık olarak algılamışlar ve bu şekilde çevirmişlerdir.

Etüd (1937): **baria hara serge turar ebit** alakaranlık – kara at kazığı duruyor.

1945 baskısı: **baria hara serge turar ebit** karartı halinde alaca kara at kazığı duruyormuş.

Yeni çeviri: **baria hara serge turar ebit** karartı hâlinde alaca kara at bağlama direği duruyormuş.

Bazen de Rusça cümlelerin yanlış yorumlanması, Yakutça cümlelerin yanlış çevrilmesine neden olmuştur. Örneğin *setiilen* “çeyiz olarak almak” madde başında verilen *Bia bistar setiilenen iseller* cümlesinin Rusça tercümesi şu şekildedir: “Oni vedut poluçennnoye v pridanoe takoye (bol’şoye) koliçestvo skota, çto veryovki rvutsya”. Bu Rusça cümlelerin çevirisi şu şekildedir “Çeyiz olarak alınan o kadar çok miktarda hayvanı götürüyorlar ki ipler kopacak”; bu cümlelerin yanlış anlaşılması nedeniyle Yakutça cümle “Çeyiz olarak aldıkları (büyük) miktarda hayvanatı götürürken ipler kopuyor” şeklinde Türkçeye çevrilmiştir. Hazırladığımız baskıda bu cümle doğrudan Yakutçadan tercüme edilmiş ve anlamı şu şekilde verilmiştir: İpleri kopartacak derece çok çeyizle gidiyorlar. [hrf. ip kopacak (derecede çok) çeyizle (hayvanla) gidiyorlar.]. Yeni baskıda bu tür çeviri hatalar ve eksiklikler giderilmektedir.

2.2. Sözlüğün Rusça Bölümlerinin Çevirisi

Eserin Rusça bölümlerinin çevirisinde bazı yanlışlıklar bulunmaktadır. Bu hataların bir kısmı komisyon üyelerinin Rusçaya hâkimiyet seviyelerinin farklı olmasından, bu üyelerin bir kısmının ana dillerinin farklı Türk dilleri olmasından vb. nedenlerden kaynaklanmaktadır. Elbette 1930’larda sekiz ay gibi kısa bir sürede böylesi hacimli bir eseri hatasız bir şekilde çevirmek mümkün değildir. Eserin komisyon üyeleri arasında paylaşıldığı göz önünde bulundurulursa eserde birlik sağlanması, çeviri kontrolü gibi süreçler açısından işin zorluğu bir kez daha anlaşılmaktadır. Nitekim 1945 yılındaki baskıda ilk çevirideki kimi hatalar düzeltilmiştir. Örneğin 1945 öncesi çeviride *batas* “pala, mızrak” madde başının altındaki Rusça *pal’ma* sözcüğü “pala” olarak anlamlandırılacağı yerde sesteşi “palmiye” ile karıştırılarak “hurma ağacı” olarak anlamlandırılmıştır. Bu yanlışlık 1945’te yayınlanan ilk ciltte düzeltilmiştir.

Eseri çeviren komisyondaki kimi üyelerin ana dilleri Türkiye Türkçesi değildi. Bu durum da bazı yanlışlıklara neden olmuştur. Örneğin *balık* madde başının açıklamalarından birisi olan “su köpeği” bunlardan biridir. Atatürk’e takdim edilen ilk çeviride ilgili kısım şu şekildedir:

3. deniz hayvanı: balina (**tiğt balık**), deniz kedisi (**butaka balık**), keza: mors, fok (su köpeği, **nierpe, nieppe balık** (Af.); **balık bıa** mors balığı derisinden yapılmış ip, kendir, **balık hâ** – fok balığı derisinden çanta (VP.); **ebe balğa** şimal fecri (Birulya) (krş. **hotugu ıy, cüökebil uota**).

1945 yılındaki baskıda ise aynı maddenin aynı bölümünde kimi değişiklikler yapılmıştır. Örneğin “su köpeği” açıklaması “köpek balığı” olarak değiştirilmiştir. Hâlbuki her iki anlamlandırma da yanlıştır. Sözcüğün Rusçası olan *tyulen* “fok, ayı

balığı” anlamlarına gelmektedir. Muhtemelen ilk çevirideki yanlışlık Azerice *suiti* “fok, ayı balığı” [hrf. su köpeği] sözcüğünden kaynaklanmaktadır. Daha sonraki “köpek balığı” anlamlandırması ise “su köpeği” için bir yanlış yakıştırma olmalıdır. Sözlüğün bu baskısında ilgili maddedeki kısım diğer değişikliklerle birlikte aşağıdaki şekilde yer alacaktır:

3. deniz canlısı: balina (*tiit baltk*), otari (*buotaka baltk*), ayrıca: mors, fok (ayı balığı “*Phoca vitulina*”, *niërpe, nieppe baltk* (Aö.); *baltk bia* mors derisinden yapılmış ip, *baltk haa* fok derisinden yapılmış çanta (VP.); *ebe baltga* kuzey ışıkları (Birulya) (krş. *hotugu iy, cüökebil uota*).

2.3. Türkçe Çeviri

Yakutça-Rusça karşılaştırmalı olarak yeniden yayına hazırladığımız eserde, hataları en aza indirmek en temel amacımızdır. Bu nedenle eserin Yakutçası ve Rusçası titiz bir şekil şekilde kontrol edilmektedir. Eğer ifadede bir hata varsa düzeltilmekte ve gereksinim duyulması hâlinde madde Yakutça ya da Rusçadan yeniden çevrilmektedir. Esasen sözlükteki hatalardan bazıları sözlüğün 1945 yılında basılan birinci cildinde düzeltilmiştir. Dolayısıyla basılan ilk kısım oldukça iyi hazırlanmıştır. Ancak bazen düzeltme sırasında da hatalar yapılmıştır:

Örneğin: **billirik** “Yakut kulübesinde tör, başsedir” madde başında geçen “**kamlamak** için davet edilen şaman gece billirik’te yatar” cümlesi “**kalmamak** için davet edilen şaman billirik’te yatar” şeklinde yazılmıştır. Muhtemelen kontrol sırasında cümlede bir yanlışlık olduğu düşünülmüş ve şamanın ayin yapması anlamına gelen *kamlamak* fiili *kalmamak* olarak düzeltilmiştir.

Yine aynı maddede bulunan şu Rusça cümle baskıya alınmamıştır: “Rus kulübelerinde bu köşe [kulübede kadınlara ait kısım olan] soba köşesine yahut değirmen taşının bulunduğu köşeye (bk. aynı şekilde Rus. *kut, kutnoy*) denk gelir”. Biz kendi hazırladığımız eserde bu gibi eksikleri de tamamlamaktayız.

Eserde, çeviriden sonra yer yer anlamın eksik kaldığı ya da günümüzdeki bilgiyle uyuşmadığı görülmüştür. Böyle durumlarda köşeli parantez ile ek bilgi verilmekte ve bu tür bilgiler e.n. (editörün notu) olarak işaretlenmektedir. Örneğin **besinyi** madde başında yer alan ve editörün notu (e.n.) kısaltmasıyla verilen ilgili kısım çalışma mantığımızı göstermek açısından yararlı olacaktır.

besinyi (B. Gr. § 171) [<**bies**; krş. Uyg. **bejinç ay**]. beşinci ay; (nisandan) itibaren beşinci kamerî ay, yani eylül-ekim (krş. *balağayha küirer iy, Semeenep iya, Pokruop iya*). [günümüzde eylül ayı için *balağan iya*, ekim ayı için *altınñi* kullanılmaktadır e.n.].

Eserde, düzeltilen kısımlardan biri de günümüz kullanıcılarına hitap etmeyen sözcüklerdir. Eserin tercüme edildiği 1930’lardan günümüze Türkçe farklılaşmış ve değişmiştir. Bu açıdan eski çeviride kullanılan *ehramı nakıs, meccanî, murabba, ceddi âlâ* benzeri sözcükler günümüz okuruna hitap edebilecek şekilde düzenlenmektedir. Örneğin *balağan* madde başı için 1945 baskısı ve bizim hazırlamakta olduğumuz baskıda aşağıdaki değişiklikler meydana gelecektir:

(1945): *ehramı nakıs* şeklinde ince direklerden yapılmış ev, kış ve yaz alacağı = (**kıstık balağan**) ve (**sayılık balağan**) alaçık (=saha **balağana**) izbe, evcik, ev...

(yeni baskı): ince kütüklerden inşa edilmiş, kesik piramit biçiminde kulübe, kışlık alaçık (*kıstık balağan*) ve yazlık alaçık (*sayılık balağan*), kulübe (= *Saha balağana*), ahşap köy evi, mesken, ev...

2.4. Transkripsiyon Sorunları

Yakut Dili Sözlüğü'nün 1945 yılında yayınlanan ilk kısmı, transkripsiyon sisteminin karmaşıklığıyla ünlüdür. Esasen transkripsiyon sorunu, eserin Türkçe çevirisine özgü bir sorundur ve sözlüğün orijinalinde böyle bir sorun bulunmamaktadır. Örneğin uzun ünlüler, sözlüğün orijinalinde Kiril alfabesiyle *ō*, *ā* vb. şekillerde uzunluk çizgileriyle gösterilirken eserin Türkiye'de yayınlanan tercümesinde ise *ğ* harfi hem *ğ* (sızıcı *ğ*) sesini karşılamakta hem de uzunlukları göstermektedir. Biz, eserde uzun ünlüleri iki ünlüyle yazmayı tercih ediyoruz:

Ör: *ağa* “baba” *allarağği* “alttaki” yeni yayında: [*allaraaği*]

Eserin farklı yerlerinde uzunluğun gösterimi için şapka işaretinin kullanıldığı da gözlemlenmiştir:

Ör: *Bu eyiğin ilcêribin kellim*. “Seni götürmek için geldim”; yeni yayında: *Bu eyiğin ilceeribin kellim*.

Eserin bütününde, farklı seslerin gösteriminde uygulanacak olan transkripsiyon sistemiyle sözlüğün kullanımı kolaylaşacaktır.

2.5. Yazım Yanlışları

Çeviride yazım yanlışlarıyla çok sık karşılaşılmaktadır. Aynı cümlede bile birden fazla yazım yanlışıyla karşılaşmak mümkündür. Bu durum, eserin çok kısa bir sürede çevrilmiş olmasından ileri gelmektedir.

Ör: *Biliginnige dılı sasil isser türür kemin anya sılıktan bile ilikter ebit*.

“Yaptıkları gözleme rağmen hala tilkinin ne zaman çiftleştiğini ve doğurduğunu bilmiyorlar”.

Olması gereken: *Biligiññige dılı sasil isser törüür kemin aanya sılıktaan bile ilikter ebit*.

Ör: *Sirge tüsedən kebise olordo*. “(Eti) yere attı”.

Olması gereken: *Sirge tüseren kebise olordo*.

2.6. Sözlüksel Sorunlar

Sözlükte, madde başının Türkçe karşılığının verilmesi konusunda kimi zaman sıkıntı yaşandığı gözlemlenmiştir. Bu sorun özellikle bitki ve hayvan adlarında görülmektedir. Yakutistan'ın kendine özgü bu bitki ve hayvan türlerinin çağdaş sözlüklerden yararlanılarak yeniden adlandırılması gerekmektedir. Örneğin *tana* madde başında sözcüğün anlamı “esturgeon” yahut “sterlet” olarak verilmiştir. Bunlar “mersin balığı” yahut “çığa balığı” şeklinde düzeltilmiştir.

O devirde henüz Türkçesi bulunmayan bitki ve hayvan adları için uzun açıklamalar kullanılmıştır. Bunlar güncellenmektedir. Örneğin *sohson* madde başı için; tercümede “Latince anas clypeata denilen bir nevi ördek” açıklaması yapılmıştır. Oysaki günümüz literatüründe bu ördek türü “kaşık gaga” olarak adlandırılmaktadır. Yine, bir sazan türü

olan *sobo* ilk çeviride ve 1945 yılındaki baskıda Türkçeye “taban balığı” olarak çevrilmiştir. Oysaki *sobo* ve *taban balığı* tamamen birbirinden farklı türlerdir. Bu nedenle *sobo* için “çin sazani, israil sazani, carassius vulgaris” açıklamasını verdik.

Sözlükte bugün yanlış olarak nitelendirebileceğimiz bazı madde başı açıklamalarının kökeni büyük oranda Azericeye dayanmaktadır. Muhtemelen 1945 yılında ilk kısım üzerinde yapılan düzeltmelerde bunlar Türkiye Türkçesinin söz varlığında bulunan sözcükler olarak düşünüldüklerinden gözden kaçmışlardır. Bu sözcüklerden birisi yukarıda bahsi geçen *sobo* balığıdır. Sözcüğün Azerice adı olan *daban balıq* bu balık türünün Türkçe çeviride yanlış adlandırılmasına yol açmıştır. Yine *bertieme* maddesinde bir bitki türü olan *bertiemenin* Türkçe karşılığı olarak “saparna, cil otu” verilmiştir. Azerice bir sözcük olan “cil otu”, Türkiye Türkçesinin sözlüklerinde bulunmamaktadır. Bu nedenle bahsi geçen maddenin karşılığı “saparna, ayak otu” olarak verilmiş ve anlamın daha da netlik kazanması açısından sözcüğün Latincesi olan “Carex” de tarafımızdan açıklamaya eklenmiştir.

3.Sonuç

Yakut dili ve kültürü ile ilgili her çalışmanın olmazsa olmazı olan *Yakut Dili Lûgati*'nin, çevrildiği 1930'lu yıllardan beri tam olarak yayınlanmamış olması Türkiye Türkolojisi için bir kayıptır. Türk sözlükçülüğünde çok özel bir yere sahip olan *Yakut Dili Lûgati*'nin yayınlanmasıyla genç cumhuriyetin ilk yıllarında bizzat Atatürk'ün emriyle başlayan bu çalışma başarıyla sonuçlandırılacaktır. Böylece ülkemizde Yakutlar ve Yakutça ile ilgili araştırmaların revaçta olmamasının en büyük nedenlerinden biri olan kaynak eksikliği bir nebze giderilmiş olacaktır. Alandaki dilsel ve kültürel malzemeyi bir araya getiren en büyük kaynaklardan biri olan bu önemli eserin ülkemizdeki Yakutça, karşılaştırmalı Türkoloji ve Altayistik çalışmaları için yararlı olacağı umulmaktadır.

Kaynakça

- ARIKAN, Saffet (25 Mart 1935). “Türk Dili Araştırma Kurumunun Bildirigi”, **Ulus**, s. 1, Ankara.
- KAL, Nazmi (2001). *Atatürk'le Yaşadıklarını Anlattılar*, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- İNAN, Abdülkadir (1961). “İki Hatıra”, *Türk Milliyetçilerinin Kalemile Atatürk*, s. 28-30, (ed. İlhan Egemen Darendelioğlu), İstanbul: Toprak Yayınları.
- KOMİSYON (1937). *Yakut Dili Lûgati*, Ankara: Anıtkabir Komutanlığı Atatürk'ün Özel Kitaplığı.
- KOMİSYON (1945). *Yakut Dili Sözlüğü*, İstanbul: Ebüzziya Matbaası.
- PEKARSKİY, Eduard Karloviç (1959²), *Slovar' yakutskogo yazıka 1-3*, Moskva: Akademiya nauk SSSR.
- VÂLÂ NUREDDİN (26 Teşrinievvel 1938). “Pekarskinin Sekseninci Yıldönümü”, **Akşam**, s. 3, İstanbul.

